

Місце психолога-рятувальника в психосемантичному просторі психологів різноманітного роду діяльності

Боснюк В.Ф.

*кандидат психологічних наук,
старший викладач кафедри психології діяльності в особливих умовах
Національного університету цивільного захисту України
м. Харків, Україна*

На сьогодні з впевненістю можна говорити про значущу роль психологів в житті суспільства. З кожним роком збільшується їх кількість та звернень населення до них. В більшості державних і приватних організаціях існує штатна посада психолога. Такі фахівці з 2001 року працюють і у Державній службі України з надзвичайних ситуацій (ДСНС України), однією з головних функцій яких є надання екстреної психологічної допомоги населенню, яке постраждало у надзвичайних ситуаціях. Вони неодноразово доводили свою затребуваність під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій різного характеру: руйнування будинків, вибухів газу та військових арсеналів, трагедій на шахтах, проведення антитерористичних операцій тощо. Попри свою активну діяльність й соціальну значущість суспільству достатньо складно диференціювати психологів, що виконують різні професійні завдання.

Метою дослідження стало встановлення місця психолога ДСНС України серед психологів різноманітного роду діяльності.

З цією ціллю було виділено вісім психологів, які відрізняються між собою за функціональними обов'язками: організаційний психолог, клінічний психолог, психолог-педагог, військовий психолог, психолог-криміналіст, психолог PR-компаній, психолог-дослідник, психолог-консультант.

Задача досліджуваних полягала в попарному порівнянні всіх психологів між собою за критерієм схожості-відмінності роду діяльності згідно шкали інтенсивності від 1 до 5, де оцінки мають таке значення: 1 – подібні; 2 – несуттєво відрізняються; 3 – значно відрізняються; 4 – суттєво відрізняються; 5 – виконують абсолютно різні професійні завдання.

У процедурі попарного порівнянні психологів взяли участь студенти та курсанти 4-5 курсів навчання соціально-психологічного факультету Національного університету цивільного захисту України у кількості 58 осіб, які навчають за спеціалізацією «Психологія діяльності в особливих умовах» та добре знають особливості професійної діяльності психолога-рятувальника.

З метою візуалізації отриманих даних та одержання картини узагальненого психосемантичного простору співвідношення стимулів середньогрупову матрицю відмінностей було піддано аналізу статистичним методом – багатовимірним шкалюванням. Результатом стало відображення двохмірного семантичного простору (див. рис. 1).

Рис. 1. Психосемантичний простір співвідношення психологів різноманітного роду діяльності

Показник стресу Краскала рівний 0,177 (Stress) – допустима норма не більше 2,0. Квадрат коефіцієнта кореляції вихідної матриці суб’єктивних відмінностей і матриці міжстимульних відстаней дорівнює 0,868 (RSQ) – допустима вважається норма не менше 0,6. Тобто пояснювальна доля дисперсії даних рівна 86,8 %. Ці результати є свідченням чудової відповідності одержаної моделі початковим даним.

Відмітимо, що чим більш суб'єктивно схожі досліджувані явища, стимули, об'єкти, тим ближче в просторі ознак повинні розташовуватись показники цих стимулів. Виходячи з такою дистанційної моделі, за суб'єктивними даними стосовно відмінностей одного стимулу від іншого реконструюється їх взаємне розташування в просторі декількох ознак. Відстань між цими об'єктами в цьому просторі можна вважати показником оцінки відмінностей [1]. Вищезазначене дозволяє стверджувати, що психолог ДСНС України має найбільш близьку професійну схожість з військовим психологом та психологом-криміналістом.

За допомогою багатовимірного шкалювання було встановлено, що організаційний психолог та психолог PR-компаній знаходяться в одній психосемантичній області сприйняття. На думку досліджуваних вони виконують схожі професійні обов'язки. Дану групу спеціалістів можна назвати «Психолог з групових процесів». Вони працюють в державних і комерційних організаціях, в консалтингових фірмах – з організаціями, підприємствами будь-якого масштабу. Дані спеціалісти консультують керівника і фахівців по роботі з персоналу з питань психології управління, психологічних аспектів маркетингу, реклами, побудови системи мотивування і професійно-особистісного розвитку співробітників, проводять навчання колективу мистецтву спілкування та вирішення конфліктів, вивчають соціальні психологічні процеси, допомагають налагодженню відбору, підбору і атестації кадрів, розвитку корпоративної культури, відданості та багато іншого.

Наступний кластер складається з психолога-консультанта та клінічного психолога. Дану групу спеціалістів можна охарактеризувати як «Психологи з особистісних проблем». Вказані психологи надають допомогу у вирішенні життєвих, особистісних або ділових проблем, допомагають людям, що мають труднощі в адаптації та самореалізації, пов'язані з їх фізичним, психологічним, соціальним і духовним станом. Тобто, вони надають компетентну інформацію для вирішення індивідуальних психологічних проблем за запитом клієнта.

Психолог-педагог та психолог-дослідник об'єднались в одну категорію. Загально можна її позначити як «Психолог-вихователь». Вказані спеціалісти працюють в системі освіти та займаються психологічним просвітленням населення. Вони вивчають та надають своєчасну інформацію про індивідуально-психологічних особливості особистості, психічні процеси, стани, здібності, процес їх розвитку, розробляють та реалізують різноманітні техніки надання психологічної допомоги. Суспільство об'єднує цих двох психологів в одну категорію, напевно через те, що найчастіше психолог-дослідник працює зі студентами як викладач психологічних дисциплін, де він займається і педагогічною діяльністю, здійснює наукове виховання населення.

Також результат багатовимірного шкалювання дозволив виявити професійну схожість психолога ДСНС України, психолога-криміналіста, та військового психолога. Даний кластер можна охарактеризувати як «Психологи силових структур». Особливістю перерахованих психологів є праця в особливих умовах з великою кількістю стрес-факторів, надзвичайних ситуаціях.

Аналіз психосемантичного простору співвідношення психологів різноманітного роду діяльності дозволив виділити нам три основних вектори (критерії) ранжування психологів в свідомості населення.

Перший вектор впорядкування психологів, на нашу думку, згідно осі Х виступає критерій – вид професійної діяльності. Справа на рис. 1 в секторі № 2 знаходять спеціалісти (військовий психолог, психолог ДСНС України, клінічний психолог, психолог-криміналіст) основними професійними задачами є відновлення, нормалізація психічного стану після його погіршення. Основними видами їх професійної діяльності виступають психологічна корекція та реабілітація. На противагу їм в лівій стороні розміщені психологи, які переважно займаються психологічним діагностуванням, профілактикою, просвітленням. Тобто психолог PR-компаній, організаційний психолог, психолог-педагог та психолог-дослідник працюють в напрямку вивчення, формування та розвитку необхідних здібностей та особистісних якостей,

недопущення негативних психологічних явищ. Проміжне положення в даному переліку займає психолог-консультант який виконує більш універсальні функції як і з розвитку так і з корекції. Його основний вид професійної діяльності – психологічне консультування.

Другий критерій – тип психологічних проблем. Так в лівому верхньому квадраті (№ 1) знаходяться психологи які в основному працюють з груповими психологічними проблемами (організаційний психолог, психолог PR-компаній), а в протилежному нижньому правому секторі (№ 4) – спеціалісти з особистісних проблем (психолог-консультант, клінічний психолог).

Інший критерій – умови праці. В нижньому лівому квадраті (№ 3) представлені спеціалісти, які працюють в достатньо зручних умовах (психолог-педагог, психолог-дослідник), а на противагу їм в верхньому правому секторі (№ 2) – психологи силових структур (психолог ДСНС України, психолог-криміналіст, військового психолога), яким приходится працювати в некомфортних та небезпечних умовах.

Тобто, у свідомості населення сформовані три основні критерії при диференціації психологів різноманітного роду діяльності: основний вид професійної діяльності, тип психологічних проблем, які вони вирішують та умови праці. Психолог ДСНС України на їх думку займається переважно психологічною корекцією та реабілітацією, йому приходится працювати в некомфортних та небезпечних умовах, а також мати справу як з індивідуальними так і груповими психологічними проблемами. Психолог рятувальник має найбільш близьку професійну схожість з військовим психологом та психологом-криміналістом.

Література

1. Петренко В.Ф. Основы психосемантики / В.Ф. Петренко – 2-е изд., доп. – СПб.: Питер, 2005. – 480 с.